

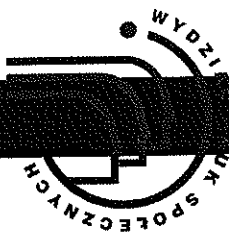
Zielona Góra, 30 stycznia 2023 r.

dr hab. Iwona Grzegorzewska, prof. UZ
Instytut Psychologii
Uniwersytet Zielonogórski

Recenzja rozprawy doktorskiej p. Eryki Probierz
pt. Problematic Internet use – causes, picture of the phenomenon
and its prevention. Interdisciplinary approach.
napisana pod kierunkiem dr hab. Ireny Pilch oraz dr hab. inż.
Adama Gałuszki

Problematyczne używanie Internetu, zarówno przez dzieci, młodzież jak i dorosłych od dłuższego czasu znajduje się w centrum zainteresowania psychologów klinicznych, psychiatrów, terapeutów. Jest to związane zarówno z intensywnym rozwojem sieci wirtualnej jak i uzależniającym potencjałem aktywności dokonywanych za pomocą Internetu. Internet stał się narzędziem powszechnym i znacząco zmieniło się jego znaczenie. Z instrumentu służącego początkowo przede wszystkim wymianie informacji stał się miejscem, do którego przeniesiono wiele czynności wcześniej nie wykonywanych zdalnie, np. nauka, spotkanie służbowe, zakupy, obsługa kont bankowych, kontakt z urzędami państwowymi, seanse filmowe, życie towarzyskie, praca itp. Wszystko to ma służyć ułatwieniu każdemu człowiekowi dostępu do informacji, możliwości efektywniejszego działania oraz uproszczenia czynności codziennego życia. Jednakże oprócz pozytywnych rezultatów korzystania z Internetu również możemy spotkać się z negatywnymi konsekwencjami jego użytkowania. Najczęściej mamy z tym do czynienia w sytuacji, kiedy Internet lub jego element (np. gry komputerowe) staje się nadrzędną aktywnością człowieka powodując trudności w codziennym funkcjonowaniu i zaniedbywanie innych alternatyw.

Poszukiwanie czynników ryzyka rozwoju patologicznego korzystania z internetu jest niezwykle potrzebne. Pozwala bowiem udoskonalać programy profilaktyczne i terapeutyczne.

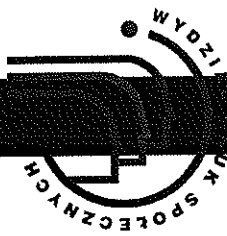
Potrzeba ta wynika także z udokumentowanej naukowo wieloczynnikowej etiologii uzależnień behawioralnych.

Przedstawiona do recenzji praca wpisuje się w ten nurt zainteresowań, a jej głównym celem było poszukiwanie psychologicznych czynników warunkujących kształtowanie się problemów z używaniem Internetu i na podstawie uzyskanych wyników badań skonstruowanie programu profilaktycznego pozwalającego obniżyć ryzyko rozwoju PUI. Temat i konstrukcja rozprawy doktorskiej są bardzo interesujące i wnoszą nowe spojrzenie na problematykę uwarunkowań nałogów behawioralnych. W kontekście powyższego uznaję, że podjęte przez mgr Erykę Probierz w dysertacji doktorskiej problemy badawcze są ważne, a ich weryfikacja może przynieść konkretny wkład do modeli teoretycznych na temat normatywnego i nienormatywnego używania Internetu oraz dla praktyki klinicznej.

Przedłożona do oceny praca jest pracą empiryczną i interdyscyplinarną (psychologia i informatyka). Składa się z sześciu rozdziałów. Pierwsze dotyczą przedstawienia teoretycznych podstaw przyjętych problemów badawczych, kolejne to część empiryczna opisująca metodologię badań własnych, wyniki i ich analizę na tle innych danych empirycznych. Pracę kończy obszerna, zawierająca najnowsze pozycje literatury przedmiotu bibliografia oraz spis tabel, rysunków i aneks w postaci załączników prezentujących dodatkowe wykorzystane w pracy analizy, zgodę komisji etyki oraz materiały dotyczące skonstruowanych programów profilaktycznych. Całość obejmuje 212 stron. Układ pracy jest co do istoty poprawny i odpowiada wymogom prac naukowych o charakterze empirycznym. Błędem formalnym jest jednak wyróżnienie tylko jednego podrozdziału w każdym z rozdziałów, nie jest zgodne z zasadą: „albo więcej niż jeden albo wcale”.

Część teoretyczna pracy- sposób ujęcia problemu

W części pierwszej następuje zaprezentowanie tła teoretyczno-empirycznego, w ramach którego zarysowane zostały podstawy przyjętych pytań badawczych. Temat dotyczący problematycznego używania internetu jest coraz częściej analizowany w literaturze przedmiotu, jednak nie doczekał się jednoznacznych rozstrzygnięć, m.in. ze względu na trudności w definicji pojęcia. Z tym większym zainteresowaniem przystąpiłam do lektury przedstawionej do recenzji dysertacji. Autorka rozpoczyna od przedstawienia definicji

zjawiska Problematicznego Używania Internetu (PUI), a następnie skupia się na empirycznym uzasadnieniu zagadnień związanych z przyjętymi w modelu zmiennymi. Doktorantka sprawnie operuje wiedzą w zakresie analizy badań empirycznych z danego obszaru tematycznego. Autorka wykazała się dobrą znajomością badań z tego obszaru tematycznego i sprawnym poruszaniem się w ich obrębie. Jednakże w opracowaniu zabrakło mi głębszego omówienia teoretycznych podstaw badań, a zwłaszcza osadzenia ich konkretnym paradygmacie psychologicznym/psychopatologicznym oraz uwzględnienia PUI w kontekście uzależnień behawioralnym. Praca sporo na tym traci, konsekwencją takiego podejścia jest brak tego, co w psychologii najważniejsze, czyli zrozumienia człowieka, wyjaśnienia jego zachowania w kontekście złożonych analiz dotyczących mechanizmów kształtowania się zachowań na tle złożonych i różnorodnych kontekstów życia. Stąd, rozważania teoretyczno-empiryczne będące podstawą przyjętego modelu badawczego ograniczają się w zasadzie do przeglądu badań nad kluczowymi zmiennymi ujętymi w modelu. Jednakże co do zasady od przyszłego doktora wymaga się, aby przygotowana dysertacja była dziełem naukowym cechującym się krytycyzmem i innowacyjnością, podejmującym nowe problemy i obszary badawcze, zawierającym nowe ujęcia i sposoby prezentacji znanych już wcześniej prawidłowości. Zabrakło zatem krytycznego podejścia do omawianych zagadnień, ich autorskiej analizy. Autorka nie pokusiła się ani o polemikę ani o komentarz do omawianych zagadnień. Tym samym brakuje „otwartego” podejścia ukazującego nierozwiązane lub nierozstrzygnięte problemy. Dodatkowo brak nazwania wprost przyjętej orientacji teoretycznej zubaża analizę wiedzy z omawianego zakresu.

Część empiryczna pracy – model badawczy, wyniki badań, dyskusja

Część druga pracy, prezentująca metodologię badań własnych, uzyskane wyniki oraz ich analizę w odniesieniu do innych ustaleń empirycznych jest nowatorska i bardzo interesująca. Model badawczy jest czteroetapowy. W pierwszym etapie Doktorantka analizuje wybrane zmienne powiązane z PUI, a następnie na podstawie uzyskanych wyników badań skonstruowała spersonalizowany program profilaktyczny, którego celem jest zmniejszenie ryzyka patologicznego korzystania z internetu. W trzecim, przeprowadziła badania empiryczne oceniające skuteczność podjętych działań profilaktycznych, a następnie w ostatniej fazie przygotowała schemat działania algorytmu, który pozwala na automatyczne

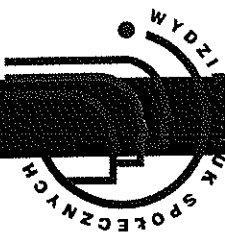

przypisanie osoby do danego typu programu profilaktycznego i czasu jego trwania. Włączenie tego algorytmu do strony internetowej pozwoliło na automatyzację i ujednoczenie zarówno procesu rekrutacji osób do programu jak i ułatwienia dostępności materiałów i osób po zakończonym badaniu.

Opis części metodologicznej jest poprowadzony rzetelnie i dokładnie. Rozdział jest przejrzysty, mimo dość skomplikowanej procedury empirycznej. Pytania badawcze i hipotezy zostały napisane w sposób poprawny, z empirycznym uzasadnieniem zakładanych zależności. W pierwszym etapie badań mgr Eryka Probierz wyodrębniła pięć zmiennych wyjaśniających o charakterze intrapersonalnym, jedną zmienną moderującą (wiek) i zmienną wyjaśnianą (Patologiczne Korzystanie z Internetu – *Problematic Internet Use* PIU). Dobór zastosowanych narzędzi psychologicznych jest w pełni zasadny. Na podkreślenie zasługuje fakt, że do pomiaru hipotez Doktorantka zwalidowała anglojęzyczne narzędzia pomiaru. Jest to bardzo ważna „wartość dodana” dysertacji, która znacząco podnosi walory poznawcze i praktyczne prezentowanej pracy. Badaniami objęto grupę 516 osób, w tym 283 mężczyzn i 233 kobiety. Charakterystyka grupy jest szczegółowa i poprawna.

Analiza statystyczna wyników badań i odpowiedź na przedstawione pytania badawcze przedstawiona na stronach 64-80 jest opracowana poprawnie. Wyniki badań są przedstawione klarownie i czytelnie. Autorka wykonała przede wszystkim proste analizy statystyczne np. korelacje rho-Spearmana. Bardziej zaawansowane metody analiz w postaci analizy regresji nie dały zadawalających rezultatów. Doktorantka uzyskała potwierdzenie większości swoich hipotez, co potwierdza dużą różnorodność czynników ryzyka i mechanizmów leżących u podłoża nałogów behawioralnych. Szkoda, że zgodnie ze współczesnym trendem, Autorka nie pokusiła się o poszukiwanie czynników chroniących przed zaburzeniem.

Ta część badań ma charakter klasycznych badań korelacyjnych i poprowadzona jest poprawnie, zarówno w warstwie metodologicznej jak i statystycznej. To, co z punktu widzenia klinicznego jest najciekawsze zaczyna się w drugiej części. Na podstawie uzyskanych wcześniej związków między intrapersonalnymi czynnikami a PUI Doktorantka skonstruowała program profilaktyczny oparty na czterech ścieżkach: (1) Emocje i afekt; (2) Umiejętności społeczne i komunikacyjne; (3) Kontrola czasu i prokrastynacja oraz (4) Ogólna. Program został osadzony w nurcie poznawczo-behawioralnym i polegał na wykonywaniu przez jego uczestników określonych zadań. Zakwalifikowanie do kreślonej

ścieżki programu odbywało się na podstawie wyników kwestionariusza GPIUS2. Kwalifikacja do określonego programu jest wyraźna i czytelna. Program został wdrożony w Internecie i została sprawdzona jego skuteczność na grupie 720 osób – 360 w grupie klinicznej i 360 w grupie kontrolnej. Uzyskane wyniki wykazały ogólną skuteczność programu oraz skuteczność w programach spersonalizowanych (w 11 na 12 grup) oraz potwierdziły (niestety nieobecna w pracy Doktorantki) zasadę ekwifinalności. Brak odniesień w pracy do paradygamatu psychopatologii rozwojowej, która wiele wyjaśnia w zakresie źródeł i mechanizmów różnych zaburzeń i nieprawidłowości w funkcjonowaniu psychicznym jest jedną z większych słabości pracy. Dodatkowo, Doktorantka w prezentowanych wynikach nie kontrolowała błędu 1 rodzaju, co oznacza, że ze względu na brak pokazania przedziałów ufności (13 porównań na niewielkich grupach) nie oszacowano na ile uzyskane wyniki nie są obciążone przypadkowością (np. tabela na str. 25).

Przyglądając się przygotowanemu i zrealizowanemu w ramach przedłożonej dysertacji projektowi badawczo-profilaktycznemu może powiedzieć, że jest to projekt przemyślany, starannie zaplanowany i rzetelnie zrealizowany. Co zasługuje na szczególne pokreślenie zaprezentowany projekt stanowi pewną kompletną całość łączącą badania empiryczne z działaniami aplikacyjnymi. Pierwsze, klasyczne badania korelacyjne poszukujące zależności między różnymi czynnikami intrapersonalnymi a PUI stanowiły punkt wyjścia do zbudowania programu profilaktycznego, wdrożenia go i oszacowania jego skuteczności. Jest to kompleksowe i nowatorskie podejście. Dodatkowo, Doktorantka wykorzystwała do działań profilaktycznych ten sam kanał, w którym istnieje ryzyko patologicznego, nałogowego korzystania co podnosi szanse skuteczności tych oddziaływań. Jednym z podstawowych wniosków płynących z przeglądu międzynarodowych programów profilaktycznych jest spostrzeżenie, że najczęściej grupę odbiorców tego typu programów tworzą dzieci i młodzież, zdecydowanie rzadziej osoby dorosłe. Wynika to z faktu, iż jednym z czynników ryzyka rozwinięcia problemowego zachowania jest angażowanie się w nie w okresie późnego dzieciństwa i adolescencji. Tym niemniej, coraz więcej badań wskazuje, że dorośli również korzystają z Internetu nadmiernie, co czyni ich znaczącą grupą ryzyka. Skonstruowany na bazie uzyskanych wyników program profilaktyczny patologicznego korzystania z Internetu jest zatem ujęciem nowatorskim, bardzo ważnym z punktu widzenia uzależnień behawioralnych. Warto bowiem podkreślić, że w psychologii uzależnień odchodzi się już od

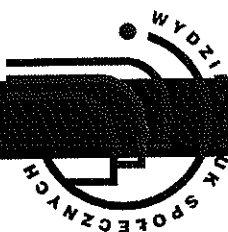
ogólnego podejścia do możliwości uzależnienia się od Internetu, na rzecz konkretnych aktywności danej osoby w sieci (jak hazard, granie on line, zakupy, zaangażowanie w media społecznościowe). Tym samym wczesne wykrywanie osób z grup ryzyka patologicznego korzystania z Internetu i redukcja negatywnych objawów w ramach uczestnictwa w spersonalizowanym programie profilaktycznym może stanowić ważny element profilaktyki także poważniejszych uzależnień behawioralnych.

Przedstawiona do recenzji dysertacja jest napisana w języku angielskim, zgodnie ze standardami APA. Struktura formalna i jakość języka nie budzą zastrzeżeń. Opis bibliograficzny jest prawidłowy, a zakres wykorzystanych do tworzenia pracy publikacji aktualny i szeroki.

Praca ma parę uchybień, które nie umniejszają jednak wartości pracy. Należy jednak uznać, że pozytywy przeważają nad jej niedoskonałościami, dlatego wnioskuję do Wysokiej Rady o dopuszczenie pracy do dalszych czynności.

Podsumowanie

Przechodząc do konkluzji stwierdzam, że po dokładnym zapoznaniu się z całą dysertacją, przeanalizowaniu jej wyraźnych walorów oraz słabszych fragmentów oceniam przedłożoną pracę bardzo dobrze. Praca doktorska mgr Eryki Probierz pt. „Problematic Internet use – causes, picture of the phenomenon and its prevention. Interdisciplinary approach.” napisana pod kierunkiem dr hab. Ireny Pilch oraz dr hab. inż. Adama Gałuszki w obszarach wskazanych powyżej stanowi oryginalne rozwiązanie sformułowanych przez Doktorantkę problemów badawczych. Celem dzieła naukowego, jakim jest rozprawa doktorska jest poszukiwanie współzależności i mechanizmów badanych zjawisk oraz warunkujących je czynników, zmierzające do nakreślenia trendu rozwojowego tych zjawisk, bądź dokonania uogólnień pozwalających na ich modelowanie. Doktorantka podjęła taką próbę wraz z aplikacyjnym zastosowaniem uzyskanych wyników badań. Próbę tę można uznać za zrealizowaną na wyróżniającym poziomie. Ponadto Pani mgr Eryka Probierz wykazała się umiejętnościami niezbędnymi do sformułowania problemu i modelu badawczego i zastosowała je w części empirycznej do przeprowadzenia badań. Badania te oceniam jako przeprowadzone samodzielnie i rzetelnie, a przeprowadzone analizy wyników za wnikliwe.

Pracując nad rozprawą doktorską trzeba zawsze pamiętać o tym, że jest to praca naukowa, a zatem musi spełniać trzy podstawowe funkcje nauki, a mianowicie opisywać badane zjawisko, wyjaśniać je i starać się przewidzieć jego przyszły rozwój, czyniąc to zarazem tak, by świadomie wnieść do nauki nowy element i udowodnić swoją dojrzałość intelektualną jako badacza i naukowca. Przedstawiona do recenzji rozprawa spełnia te wymagania.

Podsumowując, recenzowana praca jest zgodna z ustawowymi wymaganiami stawianymi rozprawom doktorskim (art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce oraz art. 13.1. ustawy z dnia 12 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.2017.1789 j.t. z późn. zm.). Tym samym wnioskuję do Wysokiej Rady o jej przyjęcie i o dopuszczenie Pani mgr Eryki Proberz do dalszych etapów przewodu doktorskiego oraz jednocześnie wnoszę o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Uzasadnienie wyróżnienia:

1. Przedstawiona do recenzji praca prezentuje wysoki poziom, biorąc pod uwagę rangę rozwiązywanego problemu oraz zakres i jakość badań.
2. Praca wyróżnia się oryginalnością ze względu na: (a) interdyscyplinarność, (2) złożony i wieloetapowy projekt badawczo-kliniczny; (3) wykorzystanie wyników pierwszego etapu badań do skonstruowania spersonalizowanych programów profilaktycznych implementowanych w sieci (podobnie jak patologiczne korzystanie z Internetu, które stanowi główny przedmiot badań).
3. Praca, zarówno na poziomie założeń jak i uzyskanych rezultatów posiada szczególne walory poznawcze, użytkowe i aplikacyjne.

dr hab. Iwona Grzegorzewska, prof. UZ